Aleg. LIX.

Sprawozdanie

komisyi prawniczej w sprawie ustanowienia nowych trybunałów I. instancyi w Galicyi zachodniej.

Wysoki Sejmie!

W sprawozdaniu o potrzebie pomnożenia trybunałów I. instancyi w Galicyi z dnia 8. grudnia 1873 na czwartej Sesyi bieżącego peryodu wysokiemu Sejmowi przedłożonem, przytoczyła komisya prawnicza daty statystyczne z urzędowych źródeł czerpane, wykazując, że przy organizacyi sądów w r. 1855 potrzeby kraju naszego nie były uwzględnione; a jakkolwiek już wysoki Sejm uchwałą z dnia 15. grudnia 1873. przytoczoną dosłownie w sprawozdaniu Wydziału krajowego z dnia 26. lutego b. r., które przedmiot niniejszego rozpoznania stanowi, konieczną uznał potrzebę pomnożenia liczby trybunałów I. instancyi tak w wschodniej jak w zachodniej Galicyi, sądziła komisya prawnicza, że w celu przypomnienia słuszności żądań kraju naszego i w obecnem sprawozdaniu na najważniejsze przynajmniej cyfry, jako najwymowniej przedmiot wyjaśniające, powołać się winna.

Nadmienić tu wypada, że w następującem zestawieniu cyfer tych zaczerpniętych z rocznika c. k. statystycznej centralnej komisyi na rok 1870 i z budżetu Ministerstwa sprawiedliwości na rok 1874 rozległość okręgów trybunałów dla łatwiejszego porównania z rozległością starostw i powiatów sądowych w rządowych szematyzmach przytaczaną, obliczono według mil austryackich, co wyjaśni różnicę zestawień w sprawozdaniu z r. 1873 przytoczonych, a według mil geograficznych obliczonych.

Kraje koronne	Obszar austryackich mil kwadratowych	Ilość trybunałów I. instancyi	Jeden trybunał I. instancyi wypada przeciętnie na		Jeden sędzia I. instancyi tj. radca I. instancyi lub sędzia powiatowy wypada przeciętnie na ludność
			mil □	ilość mieszkańców	
Austrya dolna	344	6	57	325.708	12.063
Austrya górna	208	4	52	181.894	11.084
Salzburg	124	1	124	151.410	5.823
Styrya	390	3	130	377.103	12.570
Karyntya	180	1	180	336.400	9.349
Tryest, Gorycya, Gradyska i Istrya	138	4	34	145.514	11.193
Kraina	173	2	86	231.636	11.033
Tyrol i Vorarlberg.	509	5	101	175.781	9.153
Czechy	902	16	56	319.129	14.886
Morawia	386	6	64	332.982	16.649
Szląsk	89	2	44	255.790	13.826
Galicya	1.364	10	136	541.801	19.576
Bukowina	181	1	181	511.964	20.498
Dalmacya	222	4	55	110.699	8.515

Zestawienie powyższych dat wykazuje jedynie w górzystej Karyntyi i Bukowinie rozleglejsze niż w Galicyi okręgi trybunałów; co do ludności zaś wykazuje ono **najwyższą** przeciętną liczbę mieszkańców w okręgach trybunałów Galicyjskich. Z innemi krajami koronnemi różnica jest zbyt rażącą, i tak: przeciętna rozległość w Galicyi jest przeszło dwa razy większą niż w dolnej i w górnej Austryi, w Morawii, w Czechach i w Dalmacyi, trzy razy większą niż w Szląsku, a cztéry razy większą niż w Tryeście, Gorycyi, Gradysce i w Istryi; co do liczby mieszkańców wypada w Galicyi na jeden trybunał o 62% więcej niż w Morawii, o 66% więcej niż w dolnej Austryi, o 69% więcej niż w Czechach, o 111% więcej niż na Szląsku, o 187% więcej niż w górnej Austryi, o 258% więcej niż w Salzburgu, o 272% więcej niż w Tryeście, Gorycyi, Gradysce i Istryi, a o 389% więcej niż w Dalmacyi.

Ostatnia rubryka powyższego zestawienia wykazuje wreszcie, że tak znacznie mniejsza liczba trybunałów w Galicyi nie została wyrównaną, jakby się tego spodziewać należało, liczniejszem uposażeniem etatu sędziów, bo gdy w innych krajach koronnych jeden sędzia wypada na 12, 10, 8, a nawet 5 tysięcy mieszkańców, wypada w Galicyi jeden na 19 tysięcy; twierdzić zaś nie można, jakoby sądy w Galicyi mniej niż gdzieindziej były zatrudnione; przeciwnie w żadnym innym kraju nie znajdujemy tak niekorzystnego stosunku ludności pasożytnej do ludności realnie pracującej, a ztąd większego wyzyskiwania ustaw, liczniejszych, trudniejszych i zawilszych sporów, jak właśnie w Galicyi.

Wobec takich stosunków nie mogą nikogo zadziwiać liczne utyskiwania na sądy galicyjskie, bo przy tak rozległych okręgach trybunałów prezydenci ich nie są w stanie przy innym nawale czynności przedsiębrać przepisanych rewizyi sądów powiatowych i w tok spraw ich wglądać, aby przynajmniej przez stosowniejsze rozłożenie i użycie sił zaradzić złemu.

Jeżeli już z powyższych przyczyn konieczność pomnożenia trybunułów I. instancyi w kraju naszym w r. 1873 przez wys. Sejm uznaną została, to obecnie jest ona tem naglejszą. Albowiem od 1. stycznia 1874 obowiązuje jedna z najlepszych tegoczesnych ustaw, ustawa o postępowaniu karnem z 23. maja 1873. Już w tym krótkim przeciągu czasu wykazało jej zastosowanie, że obok wszelkich gwarancyi dla obrony obwinionego sprawiedliwa kara szybko dosięga zbrodniarza, który za panowania dawnej ustawy pod osłoną ówczesnej ustawowej teoryi dowodowej często uchodził ramienia sprawiedliwości. Jak długo jednak u nas trybunały I. instancyi odpowiednio pomnożone nie będą, nie oddziała i ta ustawa na kraj nasz dobroczynnie, skuteczność jej ograniczy się tylko na siedziby trybunałów i bliższą im okolicę, dla oddalonych zaś okolic jest i będzie ona uciążliwą i zbyt kosztowną, co często staje się przyczyną nie szukania lub nie znalezienia sprawiedliwości. Dla poparcia twierdzenia tego dostatecznie będzie przytoczyć, iż w ustawie tej ściśle przeprowadzoną jest zasada oskarzenia i zasada ustności postępowania, z czego wynikają z jednej strony obowiązek prokuratora rządowego wpływania na tok procesów, z drugiej zaś strony prawo jego odstąpienia od ścigania czynu karygodnego, dalej prawa poszkodowanego jako prywatnego oskarzyciela, lub jako strony interesowanej prywatnej, które wobec konieczności powoływania wszystkich świadków do głównej rozprawy połączone są z narażeniem się na znaczne do rezultatu dla strony prywatnej nie zawsze w odpowiednim stosunku zostające koszta; dalej ustanowienie sędziów śledczych tylko przy trybunale z zbyt rozległemi u nas okręgami, a ztąd zwichnięcie ingerencyi prokuratora rządowego przy zbyt częstem używaniu prawa delegowania do przeprowadzenia śledztw sądów powiatowych; dalej dopuszczenie prawa odwołania się w sprawach przekroczeń od wyroków sądów powiatowych i co do orzeczenia o winie, które jakkolwiek bardzo pożądane, wywołuje konieczność przeprowadzenia rozprawy ustnej częstokroć z nowymi świadkami w trybunałach I. instancyi, jako w trybunałach apelacyjnych; dalej prawo Naj-

wyższego trybunału jako trybunału kasacyjnego delegowania innego trybunału I. instancyi do przeprowadzenia rozprawy głównej; kolizyę obowiązku sędziego oszczędzania skarbu Państwa z obowiązkiem wyjaśnienia stanu rzeczy przez powołanie do rozprawy świadków z oddalonego miejsca pobytu, o których ważności dla sprawy z podania strony często przekonania nabyć nie mógł; wreszcie trudy, koszta i straty obywateli zbyt daleko od siedziby trybunału zamieszkałych na urząd przysięgłego powołanych.

Uchwała wys. Sejmu z 15. grudnia 1873, gdy zupełny cel swój osiągnie, zaradzi złemu przedewszystkiem w Galicyi wschodniej, czego cały kraj z upragnieniem oczekuje; co do zachodniej bowiem części zażądał wys. Sejm przed wyrzeczeniem zdania swego porozumienia się Wydziału krajowego z c. k. Władzami i reprezentacyami powiatowemi.

Na podstawie przeprowadzonych tych rokowań uznał Wydział krajowy w sprawozdaniu swojem: I. potrzebę rychłego ustanowienia nowych trybunałów w zachodniej Galicyi oprócz zaprojektowanego już poprzednio w Wadowicach jeszcze w Jaśle, Bochni, Kolbuszowej i w Nowym Targu, II. naglącą potrzebę ustanowienia najrychlej trybunałów w Wadowicach i w Jaśle.

Z II. częścią wniosku powyższego zgadza się komisya prawnicza zupełnie; naglącą potrzebę ustanowienia trybunału w Wadowicach uznał bowiem wys. Sejm już powyżej powołaną uchwałą; za ustanowieniem tych dwóch trybunałów przemawiają nie tylko interesowane reprezentacye powiatowe w Wadowicach, Myślenicach, Jaśle, Krośnie i w Pilznie (reprezentacye powiatowe w Białe, Żywcu i w Gorlicach nie nadesłały dotąd swych opinii), lecz także wszyscy c. k. Starostowie z okręgów przyszłych tych trybunałów, c. k. Prezydyum Namiestnictwa, c. k. Prezydyum wyższego Sądu krajowego w Krakowie, a z powodu wydzielić się mających powiatów sądowych z okręgu Sądu krajowego wyższego we Lwowie i przydzielenia ich do trybunału I. instancyi w Jaśle, także c. k. Prezydyum Lwowskiego Sądu krajowego wyższego.

Przedmiotowo wykazują naglącą potrzebę ustanowienia trybunału w Wadowicach:

a) rozległość okręgu Krakowskiego 129·94 kwadr. mil z ludnością 776.288;

b) odległość południowych i zachodnich sądów powiatowych dawnego Wadowickiego obwodu od Krakowa: Andrychówa 8·3 mil, Jordanowa 9·3 mil, Slemienia, Biały i Oświęcima 10·3 mil, Żywca 11·7 mil, Milówki 13·8 mil, innych zaś miejscowości więcej na południe położonych, jak Rajczy, Kiełbasowa itd. przeszło 15 mil;

c) położenie Wadowic w środku dawnego obwodu tegoż nazwiska tak korzystne, że przyszły ten trybunał, dla wszystkich miejscowości w południowej i w południowo-zachodniej części obwodu tego położonych a wyżej wymienionych o przeszło 6 mil przy dobrych drogach zbliżonym będzie.

Okręg przyszłego trybunału w Wadowicach odpowiadałby wymogom §. 10. ustawy z dnia 19. maja 1868 Nr. 44 Dz. u. p. obejmując całe starostwa Wadowic, Myślenic, Biały i Żywca z obszarem 66·87 mil kwadratowych z ludnością 340.439, która zapewnia dostateczną liczbę obywateli zdolnych do pełnienia urzędu przysięgłych.

Równie i za nagłą potrzebą ustanowienia trybunału w Jaśle przemawiają pod przedmiotowym względem:

a) rozległość okręgów trybunałów, do których obwód ten w r. 1860 wcielony został, a mianowicie: Przemyskiego 173 kwadr. mil austr. z ludnością 640.949, Sandeckiego 82 mil kwadr. z ludnością 286.254 i Tarnowskiego 81 mil kwadr. z ludnością 352.288;

b) wielka odległość siedzib sądów powiatowych do swego trybunału, a w szczególności do sądu obwodowego w Przemyślu przydzielonych: Krosna przeszło 12 mil, Dukli 13 mil, Żmigrodu 14·6 mil, innych miejscowości więcej na południe położonych znacznie większa jeszcze, jakoto: Barwinka 15·1, Polan 15·3, Grabu 18·2 mil itd.;

c) położenie Jasła w samym środku dawnego obwodu tak odpowiednie, że od utworzonego w nim trybunału Krosno tylko 2·9 mil, Dukla 3·9 mil, Żmigród 2·3 mil, Barwinek 6 mil, Polany 6·2 mil, a Grab 5·9 mil oddalone będą; inne miasta powiatowe do sądów obwodowych w Nowym Sączu i Tarnowie przydzielone, będą znacznie bliżej nowego trybunału w Jaśle położone: Biecz o 3·8 mil, Gorlice o 1 milę, Brzostek o 2·5 mil, a Frysztak o 5·2 mil.;

d) naturalna grawitacya ku Jasłu wszystkich powiatów dawnego obwodu tego, z najlepszemi środkami komunikacyjnemi;

e) łatwość adaptowania gmachu pokarmelitańskiego na umieszczenie trybunału i łatwość odpowiedniego umieszczenia więzień w dwumorgowym ogrodzie tegoż gmachu.

Przyszły trybunał w Jaśle obejmowałby sądy powiatowe w Jaśle, Frysztaku, Brzostku, Gorlicach (i w Bieczu), Krośnie, Dukli i Żmigrodzie z obszarem 50.06 mil kwadratowych, a z ludnością 242.317, zapewniającą dostateczną liczbę do urzędu przysięgłego zdolnych obywateli; a gdy Prezydium c. k. Namiestnictwa zupełnie się zgadza ze zdaniem c. k. Starostw w Jaśle i Pilznie, że wyłączenie sądu powiatowego w Brzostku ze Starostwa w Pilznie, a przyłączenie go do Starostwa w Jaśle odpowiedniem, i dla ludności Brzosteckiego sądowego powiatu pod każdym względem korzystnemby było, a w Starostwie Pilzeńskiem zawszeby jeszcze trzy sądowe powiaty pozostały; odpowiadałby także okręg trybunału Jasielskiego wymogom §. 10. ustawy z dnia 19. maja 1868. Nr. 44. Dz. u. p.

Z ustępem I. wniosku Wydziału krajowego komisya prawnicza o tyle tylko się nie zgadza, iż tylko rychłej potrzeby ustanowienia trybunałów w Bochni, w Nowym Targu i w Kolbuszowej na teraz nie uznaje. Uchwałą z dnia 15. grudnia 1873. uznał wysoki Sejm potrzebę ustanowienia trybunałów I. instancyi przynajmniej w każdym dawnym obwodzie; gdy jednak wobec finansowych, etatowych i lokalnych trudności równoczesnego ustanowienia licznych trybunałów. wysoki ces. król. Rząd przed przyszłą organizacyą sądową przedewszystkiem do zaradzenia rażącym niedogodnościom stopniowem utworzeniem jednego trybunału po drugim zdążać zamierza, ograniczył się wysoki Sejm i co do Galicyi wschodniej na wymienieniu tych dawnych obwodów, w których rzeczywista nieodzowna potrzeba zaradzenia złemu zachodzi, i w których ustanowienie trybunałów z mniejszemi trudnościami połączonem będzie, i dla tego pominął tam wymienienie obwodu Żółkiewskiego. Komisya prawnicza była zatem obowiązaną mieć te same względy na oku, ażeby poleceniem uznania rychłej potrzeby ustanowienia trybunałów, które do najkonieczniejszych nie należą, nie osłabiać żądania zadosyć uczynienia najnaglejszym potrzebom,

Trybunał w Bochni, przeciw którego ustanowieniu Prezydya c. k. Sądu krajowego wyższego w Krakowie i c. k. Namiestnictwa stanowczo się oświadczyły, ma usunąć przedewszystkiem niedogo-

dności Sądów powiatowych w Brzesku 7 mil, Wojniczu 9 mil i Radłowa 10 mil od trybunału w Krakowie oddalonych; atoli tej niedogodności zaradzić może na teraz przeniesienie tych powiatów sądowych stanowiących całe Starostwo Brzeskie do trybunału w Tarnowie.

Więcej niedogodności przedstawia położenie powiatów sądowych Nowego Targu 9.8 mil i Czarnego Dunajca 11.8 mil od trybunału swego w Nowym Sączu odległych, lecz i przeciw utworzeniu trybunału w Nowym Targu oświadczyły się Prezydia c. k. Namiestnictwa i c. k. Sądu krajowego wyższego w Krakowie, a ze względu, że okręg trybunału tego obejmując z powiatami sądowemi Jordanowa, Krościenka i Mszany dolnej, któreby doń wcielić można 35.05 mil kwadratowych z 114.264 ludności, nie zapewniłby na teraz dostatecznej liczby sędziów przysięgłych—nie mogła komisya prawnicza uważać ustanowienia trybunału w Nowym Targu za rychłą potrzebę.

Potrzebnem jest niewątpliwie także utworzenie trybunału w północnej części dawnego obwodu, a obecnego okręgu Rzeszowskiego trybunału; tu bowiem 4 powiaty sądowe zajmujące 33.4 mil kwadratowych z ludnością 117.904 są od trybunału swego w Rzeszowie znacznie oddalone, a mianowicie Tarnobrzeg 9.6 mil, Ulanów 9 mil, Rozwadów 9 mil i Nisko 7.5 mil z licznemi miejscowościami dalej jeszcze na północ wysuniętemi. Okręg ten, do któregoby sąd powiatowy w Kolbuszowej i sąd powiatowy w Mielcu przyłączyć należało, obejmowałby 51 mil kwadratowych z 177.000 mieszkańców. Za potrzebą ustanowienia w tej części kraju trybunału przemawiają wszystkie w okręg ten wchodzące reprezentacye powiatowe, każda z nich jednak proponuje inne miejsce na siedzibę sądu tego. Prezydya c. k. Namiestnictwa i c. k. Sądu krajowego wyższego w Krakowie oświadczają się przeciw ustanowieniu tego trybunału, głównie z powodów, że projektowane miejsca na siedzibę trybunału Nisko, Rozwadów, Tarnobrzeg są blisko granicy położone, a z innych trzech miejscowości Mielca, Rudnika i Kolbuszowy, i ta ostatnia jakkolwiek najodpowiedniejsza nie mając znaczenia pod względem ruchu handlowego nie zastąpiłaby grawitacyi powiatu Tarnobrzeskiego i Niżańskiego ku Rzeszowu skierowanej. Z powyższych powodów uznała wprawdzie komisya ustanowienie trybunału w Kolbuszowej za rzecz pożądaną, nie mogła jednak na teraz żądania rychłego wprowadzenia jego zalecić.

Na podstawie uwag tych wnosi komisya prawnicza:

Wysoki Sejm raczy uchwalić

Sejm krajowy odwołując się do swej uchwały z dnia 15. grudnia 1873. ponawia swe zdanie tamże wyrzeczone, i na podstawie rokowań przez Wydział krajowy w myśl ustępu VII. tejże uchwały z c. k. Władzami i reprezentacyami powiatowemi przewiedzionych uchwala dodatkowo:

I. Dla zaradzenia choć w części potrzebie w Galicyi zachodniej, należy ustanowić jak najrychlej trybunał I. instancyi oprócz w Wadowicach dla powiatów sądowych Wadowic, Makowa, Andrychowa, Biały, Oświęcima, Kęt, Żywca, Miłówki, Ślemienia, Myślenic, Kalwaryi i Jordanowa, także w Jaśle dla powiatów sądowych Jasła, Frysztaka, Brzostku, Gorlic, Biecza, Krosna, Dukli i Żmigrodu.

II. Pożądanem byłoby zaprowadzenie trybunałów I. instancyi, także w Kolbuszowej, w Nowym Targu i w Bochni.

III. Tem samem uznaje się petycye Wydziału rady powiatowej w Kolbuszowej o zaprowadzenie trybunału pierwszej instancyi w Kolbuszowej L. 48. i gminy miasta Brzežan o ustanowieniu trybunału I. instancyi w Brzežanach L. 75. za załatwione.

Lwów dnia 1. Maja 1875.

Kabat w. r.
przewodniczący.

Józef Jasiński w. r.
sprawozdawca.